

נכתב על ידי הרב עקיבא משה סילבר

מי ששומר על תינוקות בבית ובמהלך השעתיים הקרובות אינו יכול להתפלל במנין האם מותר להתפלל עכשיו ביחידות או שמחוייב להמתין עד שיגיע הזמן שיוכל להתפלל במנין

פשטות דעת השו"ע שלענין המתנה לא נאמר שיעור ד' מילין, דהיינו שרק השיעור

להתקדם בדרכו נאמר השיעור שצריך להתקדם בדרכו ד' מילים ולהתרחק מדרכו שיעור מיל, אבל לענין המתנה צריך להתמתין גם יותר מכך, אולם מי שמקיל בזה עכ"פ במקום צורך גדול, יש לו לכאורה על מה לסמוך.

מקורות:

יעוי' בגמ' חולין קכב ושו"ע סי' צ סי"ז שצריך להתמתין ד' מילין בדרכו עד תפילה במנין, אבל לא נזכר להדיא בגמ' ושו"ע לענין מי שיושב בביתו מה דינו, אבל ב' דינים נזכרו השייכים לזה.

הא' נזכר בשו"ע שם סי"ז בשם אגודה חולין פ"ט סי' קמט שאם יושב בביתו ורוצה לצאת לדרכו ימתין עד שיתפללו בעיר ואז יצא (והוא בתנאי שימצא אח"כ שיירא ושיוכל לבוא למחוז חפצו בעוד היום גדול כמבואר שם), ולא נזכר שם אם יש שם גדר בזה אם השיעור שצריך להתמתין להם הוא שיעור זמן של הילוך ד' מילין או יותר מזה.

ולכאורה היה מקום ללמוד שההגדרה הוא ד' מילין גם בזה, כלומר שאם יצטרך להתמתין יותר מהילוך ד' מילין אינו מחוייב להתמתין להם, דהרי למד האגודה דבר זה מכ"ש מהדין הנזכר בגמ', ואם כן דיו לבא מן הדין להיות כנידון.

אבל אפשר לדחות דבאופן שיושב בביתו וממתין כיון שאינו צריך להרחיק כלום כל זה נלמד עדיין במכל שכן מהדין הנזכר בגמ' כיון ששם צריך להתמתין מהלך מרחק שהולך ומתרחק ד' מילין ולענייננו אין צריך להתמתין בשעת ריחוק כלל.

ועדיין צע"ק דהרי בלאו הכי דיו לבא מן הדין להיות כנידון, דהרי בהולך בדרך כוונתו להתקדם בדרכו והשאלה אם יתפלל ואחר כך יתקדם או יתקדם ואחר כך יתפלל, ועל זה אומרים לו שיתפלל ואחר כך יתקדם בדרכו, אבל כאן כשנמצא

בביתו הרי צריך להמתין, ואם ממתין עד התפילה אפי' הוא פחות מד' מילין, כגון אם נאמר לו להמתין שעה אחת (ששים דקות) עד התפילה, נמצא בזה שאנחנו מטילים עליו חיוב חדש שאינו נוהג בשאר סתם הולך בדרך.

אבל אם נאמר שאין כאן ממש קל וחומר אלא סברא חדשה בגדי החיובים, ניחא, דלא אמרי' בזה דיו וכו'.

ומ"מ יש ליישב קושי' זו באופן אחר, דגם בהולך בדרך סבר האגודה שהחיוב המוטל עליו הוא אפי' אם אין דעתו להתקדם ממש עכשיו, מ"מ כיון שיש בדעתו במהלך הזמן להתקדם בדרכו, לכן מטילים עליו להתקדם, וא"כ יוצא שהיושב בביתו אינו מחוייב בחיוב חדש, אלא מעין החיוב של הולך בדרך, והוא חידוש דין, דהרי מהגמ' אין ראי' אלא על מי שבדעתו עכשיו להתקדם ולהתפלל והנידון רק אם להקדים דרכו או תפילתו, וג"כ יש לציין דעדיין אינו מיישב הקושי' לגמרי, דהרי מ"מ יש לדחות שהמהלך בדרך אין זמנו מתבזבז כלל גם אם מטילים עליו להתקדם משא"כ כאן.

ואולי יש לחדש באמת מכח זה דמה שהזמן של האדם מתבזבז בזה לא התחשבו כלל בענין המתנה, אלא כל הנידון כמה צריך לטרוח בהילוך, ואחר דחזי' שהמהלך בדרכו הטריחוהו לילך ד' מילין ה"ה היושב בביתו הטריחוהו להמתין כל מה שצריך מכיון שלא אכפת לן כלל שהזמן מתבזבז וזה לא היה שיקול בתקנה זו כלל.

ויל"ע בזה.

ויש לציין דפשטות דברי האגודה הם באמת כהצד האחרון שכתבתי, דהרי האגודה לא הגביל הדברים בשיעור זמן, אלא רק כתב שאם ימצא שיירא ויוכל לבוא למחוז חפצו בעוד היום גדול מחוייב להמתין בינתיים לציבור שיתפללו, וא"כ משמע אפי'

אם יצטרך עתה להמתין יותר משיעור ד' מילין, וממילא לכאורה יצא לנו בזה ב' חידושי דינים, הא' דמי שיושב בביתו צריך להמתין לציבור גם יותר משיעור כדי הילוך ד' מילין (כל עוד שהם תוך מיל לביתו וביום כמבואר במשנ"ב), והדין השני שגם מי שהולך בדרך אפי' אם לא היה בדעתו מיד להמשיך בדרכו אלא לנוח עכשיו, מ"מ מאחר שסו"ס תכליתו להמשיך בדרכו אנו מטילים עליו להמשיך בדרכו עד שיעור ד' מילין כדי למצוא ציבור להתפלל.

והשו"ע שכ' כן בשם יש מי שאומר הכונה שהכריע כמותו אלא שלא מצא חבר לאגודה, עי' מחצה"ש כאן, וכן במשנ"ב לעיל בהל' תפילין בשם האחרונים, אולם בש"ך ביו"ד נראה שלמד דהלשון יש מי שאומר הכונה שאינו מוסכם, עי"ש.

והב' דאיתא במשנ"ב סי' צ' סקנ"ב ע"פ החי"א (והוא מיירי על נט"י לסעודה בכלל מ' סי"א) דמי שיושב בביתו צריך להרחיק עד מיל לילך להתפלל במנין בבהכנ"ס, אבל לא נתבאר אם צריך להמתין, דעיקרי הדברים נאמרו כגון באופן שעכשיו יש שם מנין שצריך להרחיק עד מיל לבהכנ"ס, אבל לא נתבאר לענין אם אין מנין אלא רק בעוד זמן של הפרש מיל או בהפרש של ד' מילין שאז יהיה מנין בתוך מיל לביתו מה הדין בזה.

והג' יש לדון הנה יש מקצת אחרונים שנקטו (יעוי' בשו"ת בנין עולם ובספר זה השולחן ובעוד אחרונים, ועי' בספרי זמנינו סביב המשנ"ב מה שהביאו בזה) ששיעור ד' מילין הוא רק מחוץ לעיר, אבל בתוך העיר מחוייב להרחיק יותר, ופשטות דעת המשנ"ב אינה כן, אבל עכ"פ להאחרונים שהחמירו בזה הנה הרי אם יושב בביתו דינו כמהלך בתוך העיר שהשיעור הוא יותר מד' מילין.

ואולי גם להחולקים ומקילין בזה שהשיעור הוא טירחא דהרחקה וה"ה בתוך העיר אבל מ"מ כשאנו צריך לטרוח בהרחקה כלל אלא בהמתנה שמא עד כאן לא פליגי

לענין זה ומודו דבזה מחוייב להמתין גם יותר מד' מילין.

והד' יש לדון בזה לפי מה שדנו האחרונים (עי' ביאור הלכה ריש סי' קסג ועוד) לענין מי שרוכב או נוסע ברכבת או במכונית אם משערים בריחוק ד' מילין בשיעור ריחוק מקום או בשיעור הילוך הזמן.

והכרעת המשנ"ב בזה לגבי נט"י לתפילה (סי' צב סקי"ז) לכאורה להקל בנוסע ולגבי נטילת ידים להחמיר בזה, ועי' בשבט הלוי [ח"ט סי' לז] ובאישי ישראל [פ"ח הערה ע'] בשם הגר"ק מש"כ ליישב בזה, ולולי דבריהם יש לדון בדברי המשנ"ב בסי' צב אם כוונתו לענין שיעור המרחק.

(והמשנ"ב ציין לא"ר והא"ר ציין לספר בית יעקב סי' ל"ה וצל"ע שם במקור הדברים לברר הענין).

ועכ"פ אם נימא דהשיעור הוא לפי ריחוק מקום נמצא לכאורה שאם יושב בביתו צריך להמתין טובא, דהרי אי אפשר לומר לקולא בב' האופנים שכשנוסע במכונית ומהלך ד' מילין בדקה יפטר על ידי ריחוק ד' מילין וכשנמצא בביתו יפטר על ידי המתנת שיעור ד' מילין.

והה' יש לדון דנחזי אנן שהרי כתב הריטב"א והובא בביאור הלכה ריש סי' קסג לגבי ד' מילין של נטילת ידיים שהוא רק ברעב ומצטער, וממילא מכיון שההיתר הוא מחמת צער רעבון א"כ מסתבר שאין בזה חילוק בין אם יבואו אליו המים בדרכו בעוד ד' מילין לבין אם יבואו אליו המים לביתו בעוד שיעור מהלך ד' מילין ולענין להתרחק לצורך נטילת ידיים לאחריו הקילו יותר כיון שמלבד ההמתנה יש כאן גם טירחא אבל בלא טירחא זו השיעור הוא ד' מילין.

ומה שמצינו שבנטילת ידים הגבילו הדבר למצטער ובתפילה לא הגבילו - אפשר

דה"ה גם בתפילה הגבילו בזה ותני חדא והוא הדין לאידך.

ואולם קצת דוחק דמיירי בתפילה במצטער דהרי אין מצוי צער כ"כ באיחור תפילה כמו באיחור אכילה ואם משום איסור סעודה יעמיד שומר ודוחק להעמיד כל הנידון בגמ' ובשו"ע ופוסקים רק בשחרית או באופן שצריך לאכול ואין לו שומר ואולי מאחר שהולך בדרך אין זה דוחק להעמיד באופן שאין לו שומר א"נ כשרוצה לישן שינה של כמה שעות ולכך רוצה להתפלל קודם (ואעפ"כ לענין דינא יש מקום לומר דבכה"ג כבר חשיב כלאחריו שאם רוצה לישן כמה שעות אולי לא יצטרך להרחיק ד' מילין וצל"ע בזה).

ואפשר דאין הכי נמי שבתפילה הקילו יותר משום שהגדר של בדיעבד בתפילה ביחיד קיל מבדיעבד של אכילה בלא נטילת ידיים (ויעוי' גם מש"כ בשו"ת שבט הלוי הנ"ל לענין אחר).

ועכ"פ לדידן נלמוד לכאורה שאם יש לו צורך גדול להתפלל עכשיו ואינו יכול להתפלל עכשיו בציבור יוכל להתפלל ביחיד.

אבל יש לדחות דא"א ללמוד מנט"י לתפילה דהא כדאיתא והא כדאיתא, ובנט"י כשיש צער עיכוב סעודה הקילו בזה לענין הצער, אבל בתפילה כיון שהנידון הוא רק מצד טירחא ממילא לא הקילו כשאין טירחא, והמתנה לא חשיבא טירחא.

ולסיכום הדברים יש כמה ראיות חזקות דחייב ההמתנה הוא יותר מד' מילין ומ"מ יש מקום לדון מהל' נט"י להקל בזה במקום צורך גדול, ועכ"פ כשיש צער עיכוב סעודה וכיו"ב.

